

PHÂN TÍCH BÀI THƠ ĐÀN GHITA CỦA LORCA – THANH THẢO

1. Phân tích bài thơ “Đàn ghita của Lorca” của Thanh Thảo

Thanh Thảo thuộc thế hệ nhà thơ trưởng thành từ cuộc kháng chiến chống Mỹ cứu nước nhưng đã tạo được giọng điệu riêng ngay từ khi trình làng thi phẩm đầu tiên "Dấu chân qua trắng cỏ" rồi đến "Những người đi tới biển", sau đó là "Khối vuông ru-bích". Ông luôn tìm tòi khám phá, sáng tạo tìm cách biểu đạt mới qua hình thức câu thơ tự do, đem đến một mỹ cảm nhận hiện đại cho thơ bằng thi ảnh và ngôn từ mới mẻ. Đàn ghita của Lorca là bài thơ tiêu biểu cho kiểu tư duy sáng tạo ấy.

Thanh Thảo mở đầu bài thơ bằng chính di nguyện của Lor-ca "Khi tôi chết hãy chôn tôi với cây đàn". Đây là một di nguyện vừa thiêng liêng vừa cao thượng. Anh không muốn suốt đời là cái bóng ngăn cản sự phát triển của những tài năng trẻ của đất nước mình. Đây chính là cái tâm của người nghệ sĩ lớn suốt đời hi sinh cho nghệ thuật và đấu tranh chống phát xít bạo tàn. Về một ý nghĩa khác Đàn ghita đã gắn với giây phút cuối cùng của cuộc đời Lor-ca. Cái chết của người nghệ sĩ ấy và những phẩm chất tài năng của anh đã bắt gặp hồn thơ Thanh Thảo làm nên tác phẩm tuyệt bút này.

Bài thơ có lối diễn đạt không viết hoa đầu dòng tạo nên một sự liền mạch như một dòng chảy của cảm xúc không có điểm dừng. Sự tài hoa của Thanh Thảo còn làm ta liên tưởng bài thơ như một bản đàn ngân vang với âm thanh "li-la" mênh mang, diu dặt vút cao chấp cánh đưa người nghệ sĩ bay vút lên trên tất cả bạo tàn và chết chóc.

*“những tiếng đàn bọt nước
Tây Ban Nha áo choàng đỏ gắt
li - la - li - la - li - la
đi lang thang về miền đơn độc
với vầng trăng chếnh choáng
trên yên ngựa mỗi mòn”*

Những câu thơ mở đầu giàu sức gợi mang đến một trường liên tưởng về một đất nước đẹp tươi với tiếng ghi ta làm mê say lòng người, những vũ nữ Digan với làn da rám nắng và vũ khúc Flamenco cháy bỏng, những trận đấu bò rục rủa và danh dự của người kiếm sĩ và không thể thiếu những miền thảo nguyên bao la xanh bóng nắng. Giữa nắng và gió, giữa bao la thiên địa, Lorca hiện lên ngời sáng trong thơ. Sự chuyển đổi cảm giác từ thính giác sang thị giác tạo nên "tiếng đàn bọt nước" đầy biến ảo, khi tròn to, khi phập phồng thồn thức, khi vỡ ra tức tưởi như một "thiên bạc mệnh" có tính dự báo về những chông gai, trắc trở mà số phận người nghệ sĩ sẽ phải đón nhận ở phía trước. Và màu "áo choàng đỏ gắt" tiếp theo sau tiếng đàn bọt nước ấy chính là những trận đấu bò sinh tử. Nhưng đấu trường bò tót ngay trong sự chuyển gam của Thanh Thảo đã trở thành một đấu trường chính trị khổng lồ, ngọt ngào, căng thẳng, đẫm máu của Tây Ban Nha thời đó. Màu áo của kiếm sĩ "đỏ gắt" lên hay nền chính trị độc tài thân phát xít đang thiêu đốt tự do dân chủ và kiềm hãm sự phát triển của một nền nghệ thuật đang già cỗi. Đây là một trận chiến lớn giữa một bên là khát vọng dân chủ của nhân dân nói chung, của Lor-ca nói riêng với nền chính trị độc tài. Xét trong lĩnh vực nghệ thuật, đó là cuộc xung đột giữa khát vọng cách tân của nhà thơ với nền nghệ thuật già nua.

Giữa lúc trận đấu đang căng thẳng thì bỗng vang lên âm thanh du dương, bỗng trầm của tiếng đàn: li-la, li-la, li-la một thanh âm trong trẻo, thanh tao quyện hòa mùi hương hoa Lila diu dặt, lan tỏa với những cánh hoa màu tím nồng nàn đầy sức sống giữa khung cảnh bạo

tàn và chết chóc. Đấu trường khốc liệt nhường chỗ cho sự thăng hoa của nghệ thuật. Ai nói nghệ thuật không có sức mạnh. Không ! Nghệ thuật chính là sức mạnh vô địch có thể hóa giải mọi hận thù. Và chàng nghệ sĩ của chúng ta đang thăng hoa trong bản hòa tấu Ghita đầy lãng mạn. Người đọc như đang dõi mắt theo từng bước chân lãng tử của người nghệ sĩ trên hành trình “lang thang về miền đơn độc” cùng với “vàng trắng – yên ngựa”. Đây là một hệ thống thi ảnh thường bắt gặp trong thơ Lorca, chàng kị sĩ một mình trên lưng “con ngựa đen/ vàng trắng đỏ” với những bản đàn ghita phiêu bồng cùng giấc mơ tranh đấu. Trong thơ Thanh Thảo, Lorca hiện lên với dáng điệu “chuẩn choáng”. Đây là một hình ảnh mang cái hồn say của người nghệ sĩ, không phải cái say tầm thường của những cốc rượu vang đỏ mà là say trong tranh đấu, say trong sáng tạo nghệ thuật. Nếu như chàng Đôn-ki-hô-tê trong trang văn của Xec-van-tec mãi miết với giấc mơ hiệp sĩ thì Lorca mãi “mỏi mòn” trong hành trình chống lại tộc ác của bè lũ Phờ-răng-cô. Nhưng đáng thương thay, trong hành trình khát vọng ấy, Lorca là một nghệ sĩ cô đơn trong sáng tạo nghệ thuật và cô độc trong chiến đấu. Nhưng không vì thế “con họa mi của xứ Granada lại ngừng hát”. Chàng vẫn “Mãnh liệt như trăm ngàn sư tử/ Vững chắc như cẩm thạch” (Thơ Lorca)

Càng chiến đấu, Lorca càng say mê, càng “hát nghêu ngao». Nhưng phũ phàng thay “đường chỉ tay đã đứt”, định mệnh đã khiến chàng nghệ sĩ du ca của chúng ta phải dở dang hành trình khát vọng. Phát súng của bọn phát xít đã đánh hạ Lorca đáng thương. Thanh Thảo thốt lên sững sờ “bỗng kinh hoàng”. Như không tin vào mắt mình nữa. Cả dân tộc Tây Ban Nha bàng hoàng, cả thế giới nín lặng, bản giao hưởng chùng xuống rồi lại vút cao lên theo “máu anh phun như lửa đạn cầu vồng”. Thanh Thảo tạo dựng cái chết đầy bi phẫn của người anh hùng một cách tức tưởi bằng thủ pháp nghệ thuật đối lập. Đối lập giữa niềm tin, tình yêu và lạc quan, khát vọng “hát nghêu ngao” với sự thật phũ phàng “áo choàng bê bết đỏ”. Đó là màu máu của Lorca làm tấm áo choàng đỏ gắt càng thêm “bê bết đỏ”. Đối với Lorca, anh luôn dự cảm về cái chết nhưng anh cũng không thể ngờ rằng cái chết lại đến với mình nhanh đến thế. Anh đã từng thốt lên “Tôi không muốn nhìn thấy máu!”. Nhưng máu đã đổ. Người kiếm sĩ muốn một cái chết vinh quang giữa đấu trường cùng với đôi kiếm sắc nhưng lại bị kẻ thù hành hình một cách lén lút bất minh. Nhưng Lorca chấp nhận như người cách mạng đã chấp nhận “Dấn thân vô là phải chịu tù đầy/ Gươm kề cổ súng kề tai/ Là thân sống chỉ coi còn một nửa”. Và vì chấp nhận, người anh hùng đã ung dung, bình thản ra giữa pháp trường “chàng đi như người mộng du”. Mộng du là trạng thái của tâm hồn đã rời thể xác nhưng không có nghĩa là biến mất khỏi thể xác. Tâm hồn và tinh thần của Lorca đã gửi tất cả vào cuộc tranh đấu và vì thế bước chân mộng du đã hóa thành những bước chân anh hùng. Càng tiếc thương chàng nghệ sĩ bao nhiêu chúng ta lại càng cảm phẫn tội ác bấy nhiêu. Và Lorca đã hi sinh nhưng những kẻ thất bại lại chính là bè lũ phát xít. Bởi chúng chỉ có thể hủy diệt được thân xác của Lorca nhưng không thể hủy diệt được sức sống của anh đang bung nở giữa bản hòa tấu trầm hùng mang âm hưởng của những tiếng Ghita nồng nàn vi diệu:

*“tiếng ghi ta nâu
bầu trời cô gái ấy
tiếng ghi ta lá xanh biết mấy
tiếng ghi ta tròn bọt nước vỡ tan
tiếng ghi ta rờn rờn
máu chảy”*

Điệp khúc dồn dập qua nhịp thơ Thanh Thảo như đã lột tả được cái bàng hoàng cảm phẫn trong bản ghi ta bi tráng! Tôi gọi đây là khúc biến tấu của tiếng đàn, nó thay màu chuyển

gam rất lạ, biển ào không ngừng và đặc biệt luôn sinh sôi nảy nở, giọt này vỡ đi, giọt kia lại trào ra không dứt. Đó chính là sức sống! Thanh Thảo sử dụng ẩn dụ chuyển đổi cảm giác mang đến sự linh hoạt khi miêu tả tiếng đàn. Màu nâu xuất hiện suy tư, trầm tĩnh đến lạ thường. Đó là màu nâu của cây đàn, màu nâu của đất đai, màu nâu của làn da rám nắng trên thân hình những vũ nữ Digan bốc lửa. Trước giây phút từ li, chàng đã ngược nhìn lên bầu trời xanh tha thiết "bầu trời cô gái ấy". Đó là bầu trời của khát vọng, bầu trời yêu thương nơi có bóng hình nàng Maria thủy chung. Đối lập với màu nâu trầm tĩnh là màu xanh của "tiếng ghita lá xanh biết mấy". Màu xanh là sự hóa thân của Lorca và tiếng đàn vào thiên nhiên mang sức sống cỏ cây: màu xanh của những vườn cam, màu xanh của thảo nguyên và những rừng Oliu hay hàng bạch dương nơi Lorca đang yên nghỉ. Hai tiếng biết mấy nằm ở cuối câu vừa là sự tha thiết trong tình cảm của người nghệ sĩ Thanh Thảo vừa để tôn thêm vẻ đẹp của tuổi trẻ Lorca – vẻ đẹp của người chiến sĩ suốt đời hi sinh vì lí tưởng.

Tiếng đàn không chỉ mang sắc màu biến tấu mà còn mang hình khối, đường nét như hình hài của sinh mệnh. Nó cũng tức tưởi vỡ òa, cũng biết nói tiếng nói của sự căm phẫn bạo tàn. Hay nói đúng hơn đó là tiếng kêu cứu của nghệ thuật khi bị đẩy đến bờ vực của sự tuyệt diệt.

*"tiếng ghi ta tròn bọt nước vỡ tan
tiếng ghi ta ròn ròn máu chảy"*

Hai tiếng vỡ tan, vừa là sự vỡ ra của bọt nước vừa là sự phập phồng thồn thức của tiếng đàn. Nó đã cất lên lời ca tranh đấu lên án bè lũ phát xít đã hủy diệt cái tài, hủy diệt cái đẹp. Và vì thế bản ghita bi tráng đẩy đến độ cao trào của sự bi phẫn, nó ròn ròn máu chảy, nó uất nghẹn, tức tưởi đến bật máu thành từng dòng đau thương trong một bản đàn giao hưởng hào sảng. Nỗi đau của tiếng đàn cũng là nỗi đau của người nghệ sĩ khi khát vọng chưa thành. Ta cũng đã từng bắt gặp nỗi đau của người nghệ sĩ trong Truyện Kiều của Nguyễn Du "Một cung gió thảm mây sầu/ Bốn dây nhỏ máu năm đầu ngón tay". Nỗi đau của Kiều khi hầu đàn Hồ Tôn Hiến khiến cho dây đàn cũng nhỏ máu. Đó chính là sự đồng cảm giữa nghệ thuật và tâm hồn của người sinh ra nó. Thì ra nghệ thuật trong bản thể của nó cũng là một sinh mệnh.

Với thủ pháp nghệ thuật so sánh và liên tưởng, Thanh Thảo đã làm sống dậy một không gian sinh tồn đầy sức sống mãnh liệt.

*"không ai chôn cất tiếng đàn
tiếng đàn như cỏ mọc hoang
giọt nước mắt vàng trắng
long lanh trong đáy giếng"*

Không ai chôn cất tiếng đàn hay không ai có thể chôn cất được tiếng đàn? Có lẽ nên hiểu theo cách thứ hai. Thứ nhất bởi nó là di sản văn hóa phi vật thể là sản phẩm của tinh thần được kết tinh từ hương sắc cuộc đời của người nghệ sĩ nhân dân. Thứ hai bởi sức sống mãnh liệt và hoang dại của nó như loài cỏ mọc hoang không gì có thể ngăn nổi chúng. Đây chính là sự bất tử, sự vĩnh hằng của nghệ thuật. Dù Lorca hi sinh nhưng sản phẩm tinh thần mà ông để lại đó chính là tâm hồn mình, nghệ thuật của mình. Những bài ca tranh đấu của Lorca vẫn đồng hành cùng thời gian và đi cùng năm tháng thăng trầm của lịch sử và nó mãi mãi được hát vang trong lòng của nhân dân yêu chuộng hòa bình trên toàn thế giới.

Không chỉ bất tử, tiếng đàn của chàng ca sĩ hát rong còn mang vẻ đẹp của giọt nước mắt

vàng trắng. Một hình ảnh mang nhiều liên tưởng gợi nhiều thi vị. Phải chăng đó chính là vẻ đẹp của nghệ thuật được kết tinh từ những giọt mồ hôi, từ máu và nước mắt của sự lao động nghệ thuật chân chính qua bao thời gian công sức đã nhào nặn thành viên ngọc lấp lánh mang hình hài của giọt nước mắt vàng trắng tinh khiết. Hay đó chính là vẻ đẹp của cuộc đời Lorca đã hóa thân thành viên ngọc quý lung linh tỏa sáng giữa đời. Bất ngờ thay, nơi đáy giếng tối tăm và lạnh lẽo, nơi mà bọn phát xít ngợ tưởng đã vùi lấp được linh hồn và thể xác của người công dân Lorca, lại là nơi tỏa sáng tâm hồn anh. Ở khổ cuối của bài thơ, Thanh Thảo đưa người đọc vào thế giới suy tư về sự giải thoát của Lorca:

*“đường chỉ tay đã đứt
dòng sông rộng vô cùng
lor – ca bơi sang ngang
trên chiếc ghi ta màu bạc
chàng ném lá bùa cô gái Di – gan
vào xoáy nước
chàng ném trái tim mình
vào lặng yên bất chợt
li - la - li - la - li - la...”*

Và cuối cùng chàng nghệ sĩ của chúng ta đã dừng bước giang hồ trước dòng sông của định mệnh khi đường chỉ tay đã đứt. Sinh mệnh chấm dứt. Chàng rũ bỏ mọi hệ lụy trần gian để trở về cõi vĩnh hằng. Dòng sông vô hình dung là dòng sông cuộc đời, dòng sông của số phận và cũng là đường ranh giới ngăn cách giữa sự sống và cõi chết. Trên dòng sông ấy, Lorca đang bơi sang ngang cùng di vật đàn ghita. Màu bạc của cây đàn là sự biến ảo từ màu nâu trầm tĩnh sang xanh thiết tha hi vọng và cuối cùng là màu của sự hư ảo trong cõi siêu sinh. Lorca đang bơi trên con thuyền thi ca mà cây đàn chính là con thuyền bàng bạc chở tình yêu và nỗi nhớ của chàng đang trôi dạt vào bến bờ bất tử. Chàng dứt khoát rũ bỏ mọi hệ lụy trần gian ném lá bùa vào xoáy nước, ném trái tim vào cõi lặng yên. Xoáy nước là cuộc tranh đấu hay sự hiểm nguy trên dòng sông của định mệnh? Cõi lặng yên phải chăng là phút giây mà trái tim người nghệ sĩ ngừng đập? Có lẽ ta không cần phải lí giải về nó. Bởi Lorca đã về nơi an nghỉ cuối cùng. Chỉ còn vang vọng nơi đây âm vọng của tiếng đàn li-la, li-la, li-la như bản nhạc thiết tha, thấm đẫm hương thơm của loài hoa Lila đưa người nghệ sĩ – chiến sĩ về với cõi vĩnh hằng với bao niềm tiếc thương vô hạn. Tôi chợt nhớ tới bài thơ Ghi nhớ của anh:

*“Khi nào tôi chết hãy vùi thân tôi cùng với cây đàn bạch dương
Khi nào tôi chết hãy vùi thân tôi giữa rặng cây cam và đám bạc hà.
Khi nào tôi chết hãy vùi thân tôi, tôi xin các người đó, nơi một chiếc chong chóng gió.”*

Có lẽ ở một nơi nào đó, chàng nghệ sĩ nhân dân đang được sống giữa những sự yên vui và đầy ánh nắng của tự do nơi đó không có bạo tàn và chết chóc.

Bài thơ đã rất thành công khi tạo dựng một tượng đài Lorca bằng ngôn ngữ của thơ và âm nhạc. Với lối thơ không viết hoa đầu dòng, cảm xúc liền mạch, Thanh Thảo đã mang đến cho người đọc một mỹ cảm hiện đại giàu tính sáng tạo. Sự trộn lẫn giữa trường phái tượng trưng siêu thực và sức sáng tạo của Thanh Thảo đã cho ra đời một tuyệt bút đầy ngẫu hứng giàu chất nhạc. Trên hết là nhà thơ đã mang đến cho người đọc một tình yêu vô bờ bến đối với nhà thơ nhân dân chống phát xít bạo tàn. Bất kỳ một cuộc chiến nào cũng có

người chiến thắng và kẻ bại trận nhưng những người biết hi sinh vì mọi người luôn luôn là người anh hùng với chiến thắng vĩ đại nhất. Gacxia Lorca là một người như thế.

2. Cảm nhận của em về bài thơ “đàn ghita của Lorca” của Thanh Thảo

Thanh Thảo là nhà thơ với tài năng thơ ca mà đã đem đến cho thơ ca thời đó tiếng nói trung thực của một thế hệ tình nguyện cầm súng bảo vệ Tổ quốc. Dù vẫn là cái tôi công dân đầy nhiệt huyết nhưng thơ Thanh Thảo nghiêng về phản ánh tiếng nói của người trí thức nhiều suy tư, trăn trở trước các vấn đề nóng bỏng của xã hội và thời đại. Thơ Thanh Thảo cũng chứa đựng những nét tài hoa và mang tính liên tưởng cao. Bài thơ *Đàn ghi ta của Lor-ca* in trong tập **Khối vuông ru-bic**, là một trong số đó, và được dư luận đánh giá là thành công về nhiều mặt.

Thanh Thảo đã chọn thời điểm bi phẫn nhất của cuộc đời Lorca cho cảm hứng của thi phẩm : lúc ông bị bắn chết. Lorca luôn dự cảm và bị ám ảnh khôn nguôi bởi cái chết. Nhưng ông cũng không thể ngờ cái chết phũ phàng nhất đã ập xuống thân phận mình. Đối với lòng tiếc thương, mọi cái chết đều ngang trái. Cái chết của Lorca càng ngang trái bội phần. Vì ông bị phátxít giết hại khi mới 37 tuổi, xác ông còn bị chúng quăng xuống một cái giếng để phi tang. Mất mát kinh hoàng là thế, nhưng oái oăm thay, cái chết còn là một giải thoát. Giải thoát bất đắc dĩ nhưng hoàn toàn. Hẳn suy tư Thanh Thảo đã bị vây ám giữa những phản trái kia của cái chết. Nhất là lúc anh đọc được cái câu như một lời nguyện cuối, một di chúc viết sớm của Lorca: Khi tôi chết hãy chôn tôi với cây đàn ghi-ta. Và thế là thi phẩm đã tự chọn cho nó một hình hài: vừa là thơ viếng vừa như một bi ca.

Thanh Thảo chọn viết về Lorca toàn là những thi ảnh rất siêu thực trong thế giới nghệ thuật của chính Lorca, mà sau những lãng quên chúng vẫn không thôi đeo bám Thanh Thảo: đàn ghita, bài ca mộng du, con ngựa đen, vàng trắng đỏ, chàng kĩ sĩ đơn độc, áo choàng đầu sĩ, sắc máu đầu trường, cô gái Di gan, lá bùa hộ mệnh, hoa tử đinh hương (hoa lila)... Và, tất nhiên, làm sao có thể thiếu được dòng sông cùng với cỏ mọc hoang vốn là những hình ảnh - biểu tượng từ lâu vẫn miên man với ngòi thơ Thanh Thảo. Nhờ đó, hình tượng Lorca và suy cảm Thanh Thảo đã nói chung một thứ tiếng là dòng thi liệu đã trộn vào nhau đó.

Trong bài thơ, Thanh Thảo có dùng những lối kết hợp khá phổ biến ở thơ tượng trưng. Ta gặp những Tiếng đàn bọt nước, tiếng ghi-ta nâu, tiếng ghi-ta lá xanh, tiếng ghi-ta tròn, tiếng ghita ròn ròn máu chảy, về miền đơn độc, vàng trắng chéng choáng, chôn cất tiếng đàn, đường chỉ tay, dòng sông rộng... Nhiều thi ảnh được tượng trưng hoá, khiến chúng có dạng một hình thể chứa nhiều hình ảnh. Đường chỉ tay là hiện thân của thiên mệnh. Đường chỉ tay đã đứt tượng trưng cho cú giáng phũ phàng trái ngang của số mệnh. Chiếc ghi-ta tượng trưng cho âm nhạc và thơ ca. Nó là cây đàn lia của chàng nghệ sĩ tài hoa. Chiếc ghita màu bạc là biến ảnh của chiếc ghi-ta nâu khi đã sang cõi khác. Đúng hơn, là chiếc ghi-ta đã sang cõi siêu sinh. Thi sĩ bơi trên chiếc ghi-ta chính là bơi trên con thuyền của thi ca đang vượt qua bến bờ sinh tử. Lá bùa cô gái di-gan là cái đẹp huyền bí. Xoáy nước là tai hoạ định mệnh trên dòng sông của số phận, cũng là cái dòng sông ranh giới giữa cõi sống và cõi chết, giữa thực tại và hư vô. Hành động ném lá bùa và ném trái tim đều giàu hàm ý tượng trưng về sự giải thoát của Lorca... Lối viết này không còn xa lạ đối với người đọc thơ Xuân Diệu, Hàn Mặc Tử, Bích Khê, Chế Lan Viên hay nhóm Xuân Thu nhã tập hồi Thơ Mới. Nhưng, nó đã được Thanh Thảo dùng nhuần nhị và hài hòa để tạo ra cho thơ mình một cách nói hàm súc. Riêng cái câu giọt nước mắt vàng trắng trong đoạn bày tỏ nỗi đau xót và tiếc thương trước cái chết hết sức thương tâm của Lorca mà lời thơ kết hợp cả tượng trưng thơ Đường với tượng trưng Thơ Mới.

Tác giả Thanh Thảo khéo léo lồng ghép đưa câu chuyện cuộc đời Lorca xen lẫn với tiếng đàn ghita “li la li la” làm cho người đọc bị cuốn hút và muốn cháy cùng bản hòa tấu ghita của chính ông. Tiếng đàn như một người dẫn chuyện đưa người đọc đến với đất nước Tây Ban Nha xa xôi, đã giúp người đọc được gặp và chiêm ngưỡng chân dung người nghệ sĩ hi sinh vì nghệ thuật vì chính nghĩa. Tiếng đàn ghita đã đưa chúng ta đi gặp những anh chàng “Tây Ban Nha áo choàng đỏ gắt”. Màu áo choàng đỏ chỉ có trên những đấu trường thi đấu bò tót tại Tây Ban Nha. Khuất lấp bên trong cái đấu trường bò tót đầy sôi động kia chính là đấu trường của người nghệ sĩ. Lorca đã tự nguyện, kiêu hãnh khoác lấy tấm áo choàng đỏ gắt, cất lên những khúc ca đấu tranh đòi quyền sống, quyền tự do.

Tiếng đàn ghi ta đã đưa người đọc đến với chân dung người nghệ sĩ “lang thang” và “đơn độc”, song hành cùng người nghệ sĩ ấy là “vàng trắng chéng choáng” cùng với chiếc “yên ngựa mỗi mòn”. Một cuộc hành trình “đơn độc”, xa xôi, không biết đích đến. Phải chăng đây là cuộc hành trình đi tìm cái đẹp và chân lí. Một cuộc hành trình mà từ muôn đời nay luôn cô độc, và chưa bao giờ là một con đường bằng phẳng, dễ dãi. Bởi đó là con đường đi tìm chân lí và cái đẹp, mà chân lí và cái đẹp là những thứ vô hình đâu có thể cầm, nắm và có vị trí rõ ràng. Chân lí và cái đẹp chỉ có thể cảm nhận được khi tình yêu với cái đẹp trong ta đã đủ độ lớn và đến lúc “chín mùi”.

Tiếng đàn đưa chúng ta đi gặp người nghệ sĩ đơn độc và cũng chính tiếng đàn đưa ta đến với nỗi đau. Nỗi đau của cái chết, của mất mát và nỗi đau của sự chia lìa. Tác giả dùng từ “bỗng” để nói về sự kinh hoàng, sự bất ngờ của chính ông về cái chết của một người mà ông coi là “thần tượng”. Nỗi kinh hoàng đó không chỉ của riêng tác giả, của bạn, của tôi, của những độc giả yêu thơ mà đó còn là nỗi kinh hoàng của nhân dân Tây Ban Nha nói riêng và của tất cả những người yêu chuộng hòa bình trên thế giới nói chung. Nếu như người chiến sĩ ấy ra đi oai phong lẫm liệt với “áo choàng đỏ gắt” thì giờ đây “áo choàng bê bết đỏ”. Người chiến sĩ ấy ra đi, tiến về bãi bắn “như người mộng du”, vừa đi vừa “hát nghêu ngao”. Khi đối mặt với cái chết, với cánh cửa của tử thần Lorca không hề run sợ, ông vẫn hát vẫn “phiêu”, với ông đây như một cửa ải để đến được với chân lí và cái đẹp. Một cửa ải đã lấy đi xương máu và mạng sống của ông, nhưng với người nghệ sĩ chân chính còn tâm hồn là còn sống.

Cây đàn ghita như người bạn tri kỉ, phút cuối đời cây đàn đã cất lên những cung bậc bồi hồi, da diết, đau đớn nhất để tiễn đưa người bạn tri kỉ của mình về với nơi mà người ta gọi đó là “xứ sở của tâm hồn”:

*“tiếng ghi ta nâu
Bầu trời cô gái ấy
Tiếng ghi ta lá xanh biết mấy
Tiếng ghi ta tròn bọt nước vỡ tan
Tiếng ghi ta rờn rờn
Máu chảy”*

Âm thanh tiếng đàn như vỡ òa, xé tan bầu trời u ám kia thành những nỗi đau đọng lại trong hình khối, hóa thân thành thân phận. Tiếng ghita ấy cất lên từ một tình yêu cao xanh như bầu trời, trong veo như giọt sương mai và cháy hết mình như những đóm lửa. Tiếng đàn ấy được tạo nên từ một sức sống mãnh liệt của tuổi trẻ, chất chứa những nỗi đau và những dự cảm về một giấc mơ tan mờ của một người nghệ sĩ đa cảm. Tiếng đàn ấy đã hóa thành thân thể, biến hóa thành linh hồn và khắc họa nên cuộc đời một người nghệ sĩ. Tiếng đàn như tiếng khóc thương cho một thân phận nghệ sĩ đoản mệnh: “tiếng ghi ta rờn rờn / máu chảy”. Câu thơ như tiếng nấc, như tiếng kêu ai oán đầy xót xa. Cái chết của người

nghệ sỹ đã trở thành một nỗi đau, đã trở thành một vết cứa dài trong trái tim người dân Tây Ban Nha và trong lòng nhân loại. Chính tiếng đàn ấy đã hòa tấu tạo nên một khúc ca bi tráng về tâm hồn, về cuộc đời, thân phận của một kiếp đời nghệ sỹ. Phải chăng tiếng đàn ấy là sợi dây kết nối cho những trái tim đồng điệu như Thanh Thảo và Lorca.

Lorca đã ra đi nhưng tiếng đàn sẽ còn tồn tại mãi mãi. Bọn chúng có thể hèn hạ giết chết ông nhưng chúng không thể nào chôn được tiếng đàn. Tiếng đàn ấy mang linh hồn của người nghệ sỹ, mang ước nguyện và khát vọng của người dân Tây Ban Nha. Đối với nhân dân tiếng đàn ấy luôn ngân vang mãi trong trái tim và tâm hồn họ. Với Thanh Thảo tiếng đàn của Lora vẫn luôn trường tồn mãi mãi, nó mang sức sống dẻo dai như những cây “cỏ dại”. Tiếng đàn ấy sẽ tồn tại và trường tồn mãi mãi. Cái chết của người nghệ sỹ thiên tài được tác giả khắc họa thông qua hình ảnh vàng trắng và “giọt nước mắt”, hai hình ảnh ấy xuất hiện một cách đối ngẫu không có từ ngữ biểu thị quan hệ đặt giữa chúng, mở ra cho người đọc những cảm xúc đa chiều và nhiều dòng suy nghĩ:

“Giọt nước mắt vàng trắng

Long lanh trong đáy giếng”

Kẻ thù còn hèn hạ đến mức đã vứt xác Lorca xuống một cái giếng bỏ hoang. Chúng cứ nghĩ giết chết ông là mọi thứ thuộc về ông sẽ biến mất nhưng không, chúng đã lầm. Dù người nghệ sỹ ấy có ra đi dù là bị giết chết hay theo qui luật của cuộc sống “đường chỉ tay đã đứt” thì tâm hồn ông luôn còn tồn tại mãi mãi. Chiếc ghi ta nâu trước kia giờ đã hóa thành “ghita bạc”. Cây đàn ghi ta ấy đã nhuộm đầy ánh trắng, đã uống đầy nước của dòng sông huyền thoại – dòng sông đưa con người ta về với cõi vĩnh hằng. Dòng sông ấy sẽ xóa dịu mọi nỗi đau, giải thoát mọi kiếp đời cực khổ và đưa họ về một thế giới “cực lạc”.

Hành động “ném lá bùa” và “ném trái tim” của Lorca như lời chào tạm biệt của ông với thế giới đầy đau thương và tội ác này. Mọi đau khổ đã trở thành quá khứ, ông ra đi trong sự thanh thản, trong tư thế ngẩng cao đầu và “phiêu du” như một chàng lãng tử đi tìm cái đẹp. Chỉ qua tiếng đàn ghi ta nhưng với bàn tay tài hoa của tác giả Thanh Thảo chúng ta đã được trải qua vô vàn những cung bậc cảm xúc từ mơ mộng, oai phong đến đau khổ tột cùng. Và mấy ai trong chúng ta hiểu được rằng “li la li la” không chỉ là những âm thanh mô phỏng phần vĩ thanh của một bản đàn mà đó còn là tên một loài hoa – hoa đinh hương. Chúng đã kết thành một vòng hoa tưởng niệm nghiêm trang, tỏa hương thơm ngào ngạt đặt trước nấm mộ người nghệ sỹ tài hoa thiên tài. Vòng hoa ấy như tấm lòng của tác giả nói riêng và nhân dân yêu hòa bình trên thế giới này nói chung gửi tới Lorca, với chúng tôi ông luôn luôn sống, luôn là tượng đài bất tử về tình yêu hòa bình.

Bài thơ “Đàn ghi ta của Lorca” đã nhắc tới Lor-ca, những người yêu mến ông nhớ ngay đến câu nói nổi tiếng bộc lộ tính cách của một nghệ sỹ chân chính: Khi tôi chết hãy chôn tôi với cây đàn. Bằng rung động mãnh liệt của cảm xúc, bằng tấm lòng “liên tài” rất đáng trân trọng Thanh Thảo đã thể hiện sự mến mộ đồng cảm của mình qua những dòng thơ đầy cảm xúc và nước mắt cùng với đó là những sáng tạo nghệ thuật tinh tế, phong phú và đa dạng.

3. Bình giảng bài thơ “Đàn ghi ta của Lorca” của Thanh Thảo

Tâm hồn người nghệ sỹ vốn tài hoa và đầy lòng trắc ẩn, cho dù xa về khoảng cách địa lý, rào cản văn hoá thì họ vẫn tìm thấy sự đồng cảm trong nhau. Trước cái chết bi thương gây chấn động cả lịch sử nhân loại của Lor-ca, Thanh Thảo đã viết Đàn ghi ta của Lor-ca bài thơ như tiếng nhạc gảy lên du dương, tha thiết tiễn đưa người nghệ sỹ đa tài về chốn cực lạc, thoát khỏi éo le số phận, rời xa xã hội bất công độc tài lúc bấy giờ ở Tây Ban Nha. Vẫn là ngòi bút xuất sắc đầy nhiệt huyết ấy, lòng trần trở trước những vấn đề nóng bỏng của xã

hội và thời đại, Thanh Thảo đã cho người đọc cảm nhận được sự xót thương, sự căm phẫn tột cùng với chế độ xã hội đầy bất công đẩy con người vào chỗ bi kịch không lối thoát.

Mở đầu bài thơ là tiếng đàn ồn ã, vui tươi, rạo rực biểu trưng cho tâm hồn phóng khoáng yêu đời của Lorca. Đây cũng là hình ảnh tượng trưng cho đất nước, truyền thống dân tộc Tây Ban Nha, là hình tượng trung tâm xuyên suốt của toàn tác phẩm:

*“những tiếng đàn bọt nước
Tây Ban Nha áo choàng đỏ gắt
li-la li-la li-la
đi lang thang về miền đơn độc
với vầng trăng chênh choáng
trên yên ngựa mỗi mòn”*

Tác giả dùng hình ảnh tiếng đàn với bọt nước gợi cho ta cảm giác tiếng nhạc rất mỏng manh và nhẹ nhàng du dương, lúc tồn tại khi tan biến. Người anh hùng áo choàng “đỏ gắt” màu sắc chói chang của những kỵ sĩ đấu bò tót - một hình ảnh biểu trưng dân tộc tác giả khéo léo lồng ghép vào, người đọc có thể liên tưởng tới một người anh hùng dũng cảm, yêu tự do, sẵn sàng đối đầu với những hiểm nguy phía trước, một cuộc chiến không cân sức giữa một con người nhỏ bé và những con bò hung hãn, phía trên khán đài là những tiếng hò reo cổ vũ vang dội. Thế nhưng không Lor-ca chẳng phải là một kỵ sĩ đấu bò tót một mình một gươm, một giáo chế ngự chúng, mà ông phải chiến đấu đơn độc với cả một chế độ độc tài chính trị phát xít Phơ – rãng - cô. Hình ảnh siêu thực “vầng trăng chênh choáng”, một vẻ đẹp thiên nhiên nhẹ nhàng được tác giả kết hợp với từ láy “chênh choáng” tạo cho ta cảm giác chơi vơi, lạc lõng. Có phải chăng người anh hùng đang cảm thấy mất phương hướng, cô đơn và mệt mỏi trên chặng đường của mình, “yên ngựa mỗi mòn” cần được nghỉ ngơi, cần được có thêm những người bạn đồng hành trên hành trình đấu tranh giành công lý. Xen giữa những câu thơ Thanh Thảo có đưa vào một câu hát “li-la li-la li-la” tiếng nhạc cất lên giữa hành trình thật êm ái, xoa dịu đi sự trống trải, mệt mỏi, cho dù đó có là một “miền đơn độc” thì Lor-ca vẫn không hề tỏ ra lúng túng hay chùn bước, ông đi theo lý tưởng khát khao của trái tim mình. Ở khổ thơ này, tác giả dùng nhiều từ láy “lang thang”, “chênh choáng”, “đơn độc”, “mỗi mòn” nhằm tăng sức gợi hình gợi cảm, đó là khung cảnh bao trùm bởi sự u ám, bế tắc, mệt mỏi khiến cho người đọc thấy được cái vẻ đẹp của người nghệ sĩ đa tài trước một hoàn cảnh khắc nghiệt như thế nhưng ông vẫn hiên ngang, không hề từ bỏ, vẫn dẫn thân hy sinh vì nhân dân, vì sự tự do của dân tộc.

Sự bất tử, sự nối dài sự sống tinh thần của Lor-ca được thể hiện ở 6 câu thơ tiếp theo.

*“tiếng ghi-ta nâu
bầu trời cô gái ấy
tiếng ghi-ta lá xanh biết mấy
tiếng ghi-ta tròn bọt nước vỡ tan
tiếng ghi-ta ròn ròn máu chảy”*

Sự sống của người nghệ sĩ được nối dài thông qua hình ảnh tiếng ghi ta lan tỏa, tác giả tiếp tục sử dụng biện pháp ẩn dụ chuyển đổi cảm giác từ âm thanh tiếng đàn vô hình trở thành có hình dạng, màu sắc thông qua các hình ảnh “tiếng ghi-ta lá xanh”, “tiếng ghi-ta nâu”, “tiếng ghi-ta tròn”, “tiếng ghi-ta ròn ròn máu chảy”. Trong đó đáng chú ý nhất là hình ảnh “tiếng ghi-ta nâu” với nhiều ngụ ý hay, đó là màu đất - màu của quê hương, là màu của chiếc đàn - biểu trưng nghệ thuật Tây Ban Nha, và còn là màu da, màu mắt, màu tóc của những con người trên mảnh đất mà Lor-ca hết lòng tranh đấu. Hình ảnh “bầu trời” lại là tượng trưng cho khao khát khung trời tự do, là lý tưởng cao đẹp của tác giả, còn “cô

gái ấy” lại chính là người tình thủy chung trong trái tim Lor-ca đem đến cho người nghệ sĩ động lực đấu tranh không mệt mỏi, mà đến khi chết người vẫn nhớ về. Có thể nói rằng tiếng ghi-ta lặp đi lặp lại là để tấu lên khúc ca về tình yêu mà người nghệ sĩ dành cho quê hương, nghệ thuật, con người, lý tưởng và cả cô gái trong lòng Lor-ca. “Tiếng ghi-ta lá xanh biết mấy” là ẩn ý về cuộc đời tươi trẻ của Lor-ca và sự tiếc nuối của tác giả khi nó đột ngột kết thúc quá sớm. “Tiếng ghi-ta tròn bọt nước vỡ tan”, không chỉ nói về vẻ đẹp của hình tượng của người nghệ sĩ, mà còn nhắc đến sự hủy diệt, vỡ tan của một vẻ đẹp mong manh, sự kết thúc của một cuộc đời thiên tài. Câu cuối “Tiếng ghi-ta rờn rờn máu chảy” lại càng có nhiều sắc thái biểu cảm, nó là nỗi đau đớn uất nghẹn, mang cảm giác tuôn trào không dứt vừa biểu trưng cho vết thương không thể cầm máu trong lòng người ở lại, mà nó còn là sức sống bất diệt, rục rờ của người nghệ sĩ trong lòng mỗi người dân Tây Ban Nha.

Tiếng đàn ghi ta “nâu” ngày nào giờ đã hoá màu bạc chở linh hồn Lor-ca bơi sang sông tìm sự giải thoát. Ở những khổ thơ cuối tiếng đàn vẫn vang lên thánh thót mang theo niềm tin vào sự bất tử:

*“không ai chôn cất tiếng đàn
tiếng đàn như cỏ mọc hoang
giọt nước mắt vàng trắng
long lanh trong đáy giếng*

*đường chỉ tay đã đứt
dòng sông rộng vô cùng
Lorca bơi sang ngang
trên chiếc ghi ta màu bạc*

*chàng ném lá bùa cô gái Di-gan
vào xoáy nước
chàng ném trái tim mình
vào lặng yên bất chợt
li-la li-la li-la...”*

Tiếng đàn vô hình làm sao có thể “chôn cất”? Nhưng đối với Thanh Thảo tiếng đàn là một vật thể có linh hồn, nó bơ vơ, lạc lõng, lang thang khắp chốn, trở nên hoang dại như ngọn cỏ khi mất đi người bạn tri kỷ của đời mình. Cái chết của Lor-ca đã làm trời đất phải đau xót tiễn đưa, tác giả một lần nữa sáng tạo ra hình ảnh trừu tượng “giọt nước mắt vàng trắng”, trắng biểu tượng cho vẻ đẹp dịu dàng của thiên nhiên, nó là nguồn cảm hứng vô tận cho biết bao thế hệ nhà thơ, nhà văn. Thanh Thảo ví vàng trắng như có cảm xúc biết đau xót, rơi những giọt nước mắt dưới nơi đáy giếng, dường như sự ra đi oan ức của Lor-ca đã khiến cho thiên nhiên, trời đất phải rung động, nghẹn ngào tiễn đưa ông về cõi vĩnh hằng. Giờ đây, người nghệ sĩ có lẽ đã quá mệt mỏi, ông chấp nhận hiện thực số phận nghiệp ngã của mình, “đường chỉ tay đã đứt” ông bỏ lại tất cả để “bơi sang ngang” với người bạn tri kỷ đời mình, lòng sông rộng lắm nhưng không ngăn được sự can đảm, dứt khoát của Lor-ca, bởi vì giờ đây ông đã có người đồng hành bên cạnh. Ông bỏ lại tình yêu với cô gái Di-gan xinh đẹp, dịu dàng, “ném lá bùa” không phải là tuyệt tình, lạnh lẽo mà là chàng thật sự bất lực, muốn để trái tim được lặng yên, được ra đi thanh thản với tâm hồn không lưu vết bụi trần. Thanh Thảo dùng động từ “ném” để tăng thêm sức biểu cảm, là hành động mạnh mẽ, dứt khoát, không chút do dự. Nhưng câu hát thánh thót vang lên lần cuối “li-la li-la li-la...” đầy tiếc nuối, đầy khắc khoải như kết thúc một câu chuyện buồn về số phận của người nghệ sĩ tài hoa bạc mệnh.

Đàn ghi-ta của Lor-ca là tác phẩm hay, tái hiện một cách chân thực và gợi cảm hình tượng người nghệ sĩ thiên tài Lor-ca, thể hiện tiếng nói tri âm của một người nghệ sĩ với một người nghệ sĩ, người chiến sĩ với người chiến sĩ. Đồng thời bộc lộ triết lý về nghệ thuật của Thanh Thảo: Mối quan hệ giữa nghệ thuật và cuộc sống, chính sức sống của nghệ thuật đã làm nên sự bất tử của người nghệ sĩ.

Nhà thơ Thanh Thảo đã viết lên bài thơ Đàn ghi-ta của Lor-ca bằng tất cả tấm lòng, cảm xúc chân thành của mình, tiễn đưa người anh hùng về miền cực lạc. Qua bài thơ người đọc cảm nhận được sự nỗ lực, sáng tạo bất tận của tác giả, ông đã đặt hết tâm huyết sự khát khao của mình với mong muốn góp phần cải tạo tiếng Việt thêm phần giàu đẹp, phong phú.

WWW.ELIB.VN